

Sammanfattning

Den 27 mars 2009 fick Transportstyrelsen det formella uppdraget från Näringsdepartementet att, i samråd med Naturvårdsverket och Sjöfartsverket, utreda förutsättningarna för ett införande av ett förbud mot utsläpp av toalettavfall från fritidsbåtar och hur det ska avgränsas. Det huvudsakliga syftet med denna rapport är att svara på en rad, i regeringens uppdragsbeskrivning, ställda problemformuleringar samt ge ett kunskaps- och beslutsunderlag inför ett eventuellt införande av förbudet.

Transportstyrelsen kan sammanfatta myndighetens förslag till förbud mot utsläpp av toalettavfall från fritidsbåtar enligt följande tre delar;

- Ett generellt förbud som stadgar att fritidsbåtar med fast toalettinstallation inte får släppa ut toalettavfall. Detta gäller fritidsbåtar inom Sveriges sjöterritorium och svenska fritidsbåtar inom andra vattenområden. Svenska fritidsbåtar som befinner sig i farvatten under en annan stats jurisdiktion och den staten tillåter utsläppet får släppa ut toalettavfall.
- Ett konstruktionskrav att samtliga fritidsbåtar med fast toalettinstallation ska ha en tank med möjlighet till sugtömning till mottagningsanordning i land. Ingen koppling får finnas som går direkt från toalett till havet.
- Ett förtydligande av kravet att samtliga fritidsbåtshamnar ska ha mottagningsanordningar som kan ta emot det toalettavfall som de fritidsbåtar som anlöper hamnen har behov av att lämna dit. Det kan omfatta landtoaletter, utslagsvaskar och sugtömningsanläggningar, om behov föreligger för sådan lämning.

Transportstyrelsen har genom sina slutsatser kommit fram till fyra huvudargument till varför ett förbud mot utsläpp av toalettavfall från fritidsbåtar bör införas. Sammanfattningsvis kan dessa anges som;

- Det rättsliga argumentet
- Det miljömässiga argumentet
- Det estetiska, hygieniska och sanitära argumentet
- Det etiska och moraliska argumentet

Det rättsliga argumentet innebär att Sverige redan idag är ålagt att införa ett utsläppsförbud i nationell rätt, och på grund av att utsläppen inte har upphört genom frivilligt agerande krävs nu kraftfullare bestämmelser.

I dag finns inget lagstadgat förbud i Sverige mot utsläpp av toalettavfall från fritidsbåtar, detta trots att vi genom Helsingforskonventionen förbundet oss att implementera ett sådant förbud i nationell rätt. HELCOM-länderna har överenskommit att allt avfall som inte får släppas ut till sjöss ska lämnas iland och att medlemsstaterna ska se till att mottagningsanordningar finns. Utöver detta har Östersjöländernas miljöministrar och EU-kommissionen i november 2007 beslutat, inom ramen för HELCOM, om en gemensam

åtgärdsplan, den s.k. Baltic Sea Action Plan (BSAP). Planen gäller Egentliga Östersjön, Öresund och Kattegatt, och målet är att uppnå god ekologisk status i dessa vattenområden till år 2021.

Det miljömässiga argumentet innebär att frågan om utsläpp av toalettavfall från fritidsbåtar är att anse som ett miljöproblem.

Utsläpp av toalettavfall från fritidsbåtar leder bl.a. till att vattnet tillförs fosfor- och kväveföroreningar samt bakterier. Utsläppen av fosforföroreningar från båtoaletter i svenska vatten uppskattas motsvara ca 3,7 ton fosfor, vilket utgör 13 procent av den urin och de fekalier som båtlivsutövarna producerar. Utsläppen av toalettavfall från fritidsbåtar sker under en för Östersjön mycket känslig period och är intensifierade till en kort tid av året. I Östersjön utgör fosfor ett större miljöproblem än kväve och är särskilt känslig för både övergödning och giftförekomst som exempelvis algblooming.

Inom det svenska förvaltningsarbetet, och enligt Vattendirektivet, gäller ett generellt icke försämringskrav, att en vattenförekomsts status inte får försämras när ett önskvärt tillstånd har fastställts. Det kan anses att områdena kring Egentliga Östersjön är mer känsliga för utsläpp av toalettavfall, likaså Skagerak, Kattegatt och Öresund. Detsamma gäller för sjöar och inre vattendrag i närheten av dessa kuster, vilka föreslås omfattas av ett förbud två år efter att ett formellt beslut har tagits. Kusterna längs Bottenviken samt Bottenhavet är i dagsläget generellt sett mindre känsliga för utsläpp av toalettavfall men det finns även här viss problematik med den miljömässiga statusen, vilka föreslås omfattas fyra år efter ett beslut.

Den samhällsekonomiska analysen visar att den kostnad ett förbud mot utsläpp av toalettavfall från fritidsbåtar medför inte står i paritet med nyttan sett ur ett kust/Österjöperspektiv. Transportstyrelsen anser dock att förbudet istället måste ses utifrån den nytta ett förbud skulle innebära sett ur det lokala miljömässiga perspektivet.

Det estetiska, hygieniska och sanitära argumentet innebär att lokala utsläpp av toalettavfall i större mängder medför att det upplevs som otrevligt, hälsovådligt och inte estetiskt tilltalande att vistas i närheten.

Vattnet vid stranden måste enligt Vattendirektivet uppnå vissa godkända nivåer för att vara tillräckligt bra att bada i utan att riskera hälsan. Vid de stränder där det under högsäsong vistas ett större antal båtar kan vattenkvaliteten bli så dålig på grund av utsläppen att det är hälsovådligt att bada där. När obehandlat toalettavfall släpps ut i närheten av badvatten kan sanitära problem uppstå om koncentrationen av smittspridande bakterier och virus i vattnet blir tillräckligt hög. Toalettavfallet kan ge upphov till både mag-, tarm-, öron-, näs-, hals- och hudinfektioner, smittan sker via sår eller genom att badande sväljer vatten.

Enligt den Båtlivsundersökning som genomfördes 2004 fanns det då ca 720 000 privatägda fritidsbåtar i Sverige. Den största delen av dessa är av karaktären öppna mindre dagtursbåtar. Antalet övernattningsbara fritidsbåtar är ca 160 000 st. Av de 720 000 fritidsbåtarna uppskattas ungefär 80 000 ha någon form av toalett ombord, och endast ca 13 % av dessa har en tank och sugtömningsmöjlighet. Med perspektivet att toalettavfallsfrågan omfattar även landtoaletter inkluderas samtliga fritidsbåtsägare vid inventeringen av befintligt behov.

Det etiska och moraliska argumentet innebär att på grund av de misslyckade försöken att uppnå ett minskat utsläpp av toalettavfall från fritidsbåtar på frivillig väg nu behövs en kraftfullare åtgärd för att få till stånd en attitydförändring i samhället.

När systemet av toaletter, utslagsvaskar och sugtömningsstationer i land är tillräckligt utbyggt kommer problemet för båtägarna att lämna sitt toalettavfall i land lösas och förhoppningen är att dessa då kommer att välja att agera i enlighet med det föreslagna förbudet. Enligt den inventering av befintliga mottagningsanordningar i hamnar Transportstyrelsen låtit göra finns det idag 451 torrtoaletter/mulltoaletter längs kusterna, på öar och i naturhamnar. I inventerade gästhamnar samt klubbhamnar har kartläggningen visat att det finns 105 sugtömningsanordningar, medan det i naturhamnarna inte finns någon sugtömningsanordning idag.